

Anförande vid Stockholms
Arbetsrekommuns rep.skap
den 12 januari 1980

Med reservation för
eventuella ändringar

Partivänner!

Vi samlas här till konferens om rikets tillstånd i en tid av oro och konflikter, när dårskapen tycks ha övertag över förnuftet, när de små staternas rätt till oberoende hotas och förtrampas. Jag mottar dagligen bevis för människors ängslan över en utveckling som de inte längre kan överblicka. Människors oro är berättigad. 80-talet började illavarslande, inte bara här hemma utan även ute i världen. De fortsatta striderna i Kambodja och den skrämmande kapprustningen i världen och i Europa och nu senast utvecklingen i Afghanistan, allt detta skapar osäkerhet om vår framtid, det är naturligt. Vi har reagerat starkt mot Sovjetunionens intervention i Afghanistan av följande skäl:

För det första: den är en brutal aggression, ett flagrant brott mot varje nations rätt till självbestämmande, ett brott mot folkrätten. Det går aldrig att rättfärdiga ett militärt ingripande i en annan nations inre angelägenheter. Ett folks befrielse måste vara dess eget verk.

För det andra: den bidrar till att trappa upp spänningarna i världen, mellan öst och väst, men också mellan nord och syd. Interventionen blir därmed ett slag mot ansträngningarna att bekämpa kapprustningen, svälten och kolonialismen i redan bräckliga regioner. De utsätts för ytterligare påfrestningar, inte bara i Centralasien utan även i de redan av krig härjade Sydostasien och den indiska subkontinenten.

För det tredje: den ger anledning till den andra supermakten att öka sina rustningar, och sin militära närvaro i områden där USA inte tidigare haft militära baser.

För det fjärde: den utgör ett hårt slag mot den alliansfria världen, där Afghanistan var medlem och vars inre sammanhållning nu är starkt hotad. Den alliansfria rörelsen har haft en viktig roll att spela i världspolitiken i sökandet efter fred, nedrustning och en rättvisare global fördelning.

Av alla dessa skäl måste Sovjetunionens inmarsch i Afghanistan med skärpa fördömas.

Det är särskilt viktigt att de mindre staterna med all kraft ger sin mening till känna. Ty vi har nu erbjudits ytterligare exempel på hur litet de små staternas rättigheter betyder när deras strävanden kommer i konflikt med supermakternas vakthållning kring sina maktsfärer och kring vad de bedömer som

sina vitala intressen. Det är dessvärre inte första gången vi upplever öppna militära aggressioner av en supermakt mot ett litet land. I Ungern 1956 och i Tjeckoslovakien 1968 såg vi också de ryska stridsvagnarna rulla in. Och i Dominikanska Republiken och i Indokina såg vi de amerikanska marinsoldaterna ingripa som inkräktare. Det är egentligen förfärande hur litet av tolerans stormakterna visar mot folken inom sin maktsfär. Sovjetunionen tålde inte Imre Nagys liberalisering i Ungern, tålde inte försöken att skapa en socialism med mänskligare ansikte i Tjeckoslovakien. Nu tålde man uppenbarligen inte en muslimsk nationalism i sitt södra grannland.

Inmarschen i Afghanistan har lett till en häftig reaktion i hela världen. Den hårdaste reaktionen har icke förvånande kommit från den västliga supermaktens, USA:s, sida. USA har vidtagit en rad represallier och hotar med ytterligare åtgärder. En del kanske inför detta vill minnas att USA för icke länge sedan gjorde sig skyldigt till liknande aggressioner. Andra fäster sig vid det märkliga förhållandet att den rebellrörelse man stödjer i Afghanistan i grunden företräder samma muslimska nationalisterna som de religiösa grupper i Iran med vilka USA befinner sig i stark konflikt. Men dessa omständigheter för-ringar icke det faktum att kritiken mot Sovjetunionens inmarsch i Afghanistan är berättigad. Man måste också i den globala maktkampen räkna med kraftiga reaktioner från supermakternas sida inför händelser som kan rubba maktbalansen dem emellan.

Men vi måste försöka undgå att betrakta händelser av detta slag ensidigt ur det sneda perspektiv som skapas av den globala maktkampen. Vi har sett så många exempel på hur man sökt diskreditera en befrielsekamp, t.ex. i Afrika, därför att dess strävanden fått stöd av Sovjetunionen. Vi har alltid stött befrielsekampen för dess egen skull. Det afghanska folkets befrielsekamp blir ju inte sämre därför att den riktar sig mot Sovjetunionen och därmed får stöd av Förenta Staterna. Vi skall stödja det afghanska folket för dess egen skull, därför att det är en liten nation som vill värna sitt nationella oberoende mot en supermakts militära övervåld. Det är det solidaritetskrav som ställs på oss. Och jag tror att Sovjetunionen åter kommer att få lära sig den bittra läxan om det militära våldets begränsning inför ett folks frihetslängtan.

Jag sade nyss att den andra stormaktens reaktion är begriplig. Man kan däremot förvånas över valet av medel, framför allt att avbryta ingångna avtal om spannmålsleveranser. Man kan också förvåna sig över tankarna på att samarbeta med Kina och beredvilligheten att kraftigt öka det militära stödet till Pakistan, ett land med vilket Förenta Staterna ännu för några veckor sedan hade ett spänt förhållande. Det understryker den maktpolitiska dimensionen i motåtgärderna och det kan få långtgående konsekvenser.

Häftigheterna i motreaktionerna måste betraktas i

ett vidare perspektiv. Under rätt lång tid har det gradvis skett en påtaglig försämring i relationerna mellan de ledande stormakterna. Vi kan se exempel på denna försämring i diskussionerna om Afrika, om Sovjets trupper på Kuba, om SALT, och om en rad andra frågor. Den amerikanska presidenten har sökt fullfölja en avspänningspolitik. Men det har i Förenta Staterna funnits starka krafter som misstrott avspänningspolitiken, som aldrig accepterat tanken på jämvikt i den militära maktbalansen, utan velat under alla omständigheter värna en amerikansk militär övermakt, hur illusoriskt detta än må vara i det kollektiva självmordets tid, som motsatt sig SALT 2-förslaget, som hårt drivit kravet på ökade rustningar i USA och en ökning av kärnvapenarsenalerna i Europa. Det har funnits mycket av revanchism efter förödmjukelsen i Vietnam och på andra håll i denna attityd och Sovjetunionen har ju utan tvekan försett dessa krafter med åtskilliga argument. De ser nu invasionen i Afghanistan som en bekräftelse på att Sovjetunionen är ett i grunden aggressivt land, som med alla medel vill utvidga sin maktsfär. Denna sovjetiska expansion kan endast mötas, säger man, genom en utbyggnad av de militära styrkorna, genom att ytterligare bygga ut kärnvapenarsenalerna, genom att vidta hårda motåtgärder på det politiska och ekonomiska området.

Det är inte min avsikt att här fördela en skuldbörda. Det är däremot min avsikt att med all kraft un-

derstryka att världen befinner sig i ett oerhört farligt läge.

Det kan leda till att avspänningsprocessen upphör, den avspänning som ändå skapat möjligheter till samtal och fredlig samverkan, som medfört så många lättnader för enskilda människor, och som syftar till att begränsa kärnvapenrustningarna och ytterst skära ner och avskaffa dessa domedagsvapen.

Det kan leda till ett återfall i det kalla kriget med dess benhårda uppdelning av världen, då samtalen ersatts med skymford och propaganda. Det är en ond väg. I ett läge när represalier och motrepresalier följer varandra, när skilda paktmedlemmar pressas till egna represalier, kan läget snabbt komma ur kontroll. När den heta linjen som betraktats som en garanti för ständig dialog i stället leder till beskyllningar för lögnaktighet, då kan kontakterna snabbt slamma igen. Det är nästan spöklikt att konstatera hur snabbt det kalla krigets tongångar återkommit. Hur villigt dess banérförare åter träder fram.

Det kan leda till en ny fart för kapprustningen. Denna måttlösa kapprustning med allt mer fruktansvärda förstörelsemedel, med något av en obönhörlig konsekvens kommer att leda till ett nytt storkrig vars förödelse måhända ingen kommer att vara i tillfälle att beskriva. Och det är fråga om ett måttlöst

slöseri med resurser i en tid då fattigdom och svält fortsätter att gissla en växande majoritet av jordens befolkning.

Och här måste jag lägga till en ytterligare allvarlig omständighet: De nya hot mot avspänningen som vi nu upplever, sammanfaller i tiden med en ekonomisk kris i många av världens länder. När det är dåliga tider och lågkonjunktur finns det risk för att man tillgriper mer av protektionism för att skydda sitt eget land. Men genom protektionismen kan också lätt följa ett politiskt klimat där nationalismen allt mer frodas och därmed kan utsikterna till en avspänning bli än mer vanskliga och hotet om ett kallt krig och militära konfrontationer rycker närmare.

Så kan vi steg för steg föras mot avgrunden. Gränsen mellan ett kallt krig och ett varmt är svår att upprätthålla. Men då måste man undgå att bege sig för nära den gränsen i en värld med ett kärnvapenlager som kan förgöra mänskligheten många gånger om.

Därför lever vi i dårskapens dagar. Därför är det just nu särskilt viktigt att värna freden. Det finns ingen viktigare fråga.

Supermakterna måste inse att en varaktig fred aldrig kan byggas på terrorbalans och ett kvarhållande av merparten av mänskligheten i underutveckling, för-

ödmjukelse och utsugning. Världen behöver mindre av härförare och korstågsriddare och mera av statsmän och fredsarbetare. Människorna måste kunna kräva av makthavarna att de i en situation som denna förmår hålla huvudet kallt, att de ser till väsentligheter.

Just nu är det särskilt viktigt att slå vakt om avspänningen.

SALT-samtal, MBFR-förhandlingar, ESK-konferenser m.m. ingår i en livsviktig dialog för nedrustning och överlevnad. Avspänning är ingen favör till endera parten, ingen uppoffring eller vinst för endera parten. Den är till alla folks nytta och välfärd och måste värnas, fortsättas och fördjupas.

Just nu är det särskilt viktigt att verka för nedrustningen.

Europas folk har särskild anledning att fullfölja avspänningen och att motarbeta kapprustningen. Europa är kapprustningens centrum. Warszawapakten har börjat utplacera de nya Ss-20-robotarna och NATO tog beslut i december om att framställa en ny generation av toppmoderna kärnvapenbärande medeldistansrobotar för utplacering i Europa. Målet bör vara ett kärnvapenfritt Europa.

Afghanistankrisen får inte bli anledning att ge

upp ansträngningarna att bryta detta vanvett. De två supermakterna måste förmås att inleda seriösa förhandlingar om nedrustning. Målet måste i första hand vara att Sovjet kraftigt reducerar sina Ss-20-robotar och att NATO inte utplacerar de nya robotarna, och att både NATO och Warszawapakten minskar sina styrkor i Europa.

Erfarenheterna visar att det nu behövs en folklig mobilisering mot rustningsvanvettet, att människors oro och fredslängtan formas till ett mäktigt och konkret krav på besinning, nedrustning, fred och solidaritet.

Socialdemokratin har en lång tradition av aktiv kamp för fred och internationell solidaritet. Det internationella arbetet gågår inom Socialistinternationalen. Vi har en särskild arbetsgrupp för nedrustning under ledning av Kalevi Sorsa. Det arbetet sker i samma anda som återspeglas i Internationalens grunddokument från 1889: "Freden är den främsta och oundgängliga förutsättningen för de arbetande klassernas befrielse."

Denna tradition har vi i Sverige fullföljt allt i från Hjalmar Brantings, Östen Undéns och Torsten Nilssons insatser till den allmänna internationella solidaritetspolitik som dagens socialdemokrati lagt grunden till.

Fredspolitikerna kan självklart inte avgränsas till Europa. Orättvisorna och ojämlikheten mellan och inom världens länder, mellan och inom i- och u-land, skapar en grogrund för lokala och regionala konflikter i vilka stormakterna kan dras in.

Därför hänger sökandet efter en fredlig avveckling nära samman med en äkta och framsynt solidaritetspolitik med de fattiga och förtryckta.

Vi är vana vid att tala om konflikten mellan öst och väst. Man talar numera allt mer om konflikten mellan nord och syd, mellan de förhållandevis rika industriländerna och de svältande, djupt fattiga människomassorna i länder som innesluter en majoritet av världens befolkning. Klyftorna dem emellan växer. Pessimism och svartsyn breder ut sig i många delar av världen. De spänningar som föds därur utgör naturligtvis ett hot mot freden. Men det är ingen obönhörlig utveckling. Den går att vända. Finns den politiska viljan går det att till sekelskiftet avskaffa massvälten, att vända utvecklingen i jordens fattigbälten. Det finns så mycket av gemensamma insatser att det går att forma en fullt realistisk politik, så att vi skall kunna överleva. Det är detta det gäller. Jag har varit med i en kommission under ledning av Willy Brandt som skrivit en rapport om detta. Den redovisar vi om en månad. Jag tror att våra förslag visar en framkomlig väg i fredens och solidaritetens intresse.

Svensk socialdemokrati befinner sig i opposition. Om vi har någon regering det vet jag stundom inte. Det väsentliga är detta: Socialdemokratin får inte tystna eller låta sig tystas. Vi skall med indignation fortsätta att fördöma våldets övergrepp mot de små nationerna, förtrycket av människornas rättigheter och förkvävandet av deras drömmar om framtiden, utsugningen av de fattiga.

Framför allt skall vi oförtröttligt fortsätta att verka för freden, för det fredliga samtalet och den fredliga samverkan mellan nationerna, för avspänningen och mot kapprustningens och militarismens vansinne. Socialdemokratin är och skall förbli en rörelse för fred och solidaritet mellan folken.